

2.4 Věková struktura a nejvyšší ukončené vzdělání

Výsledky sčítání lidu 2001 doložily rozdíly v úrovni nejvyššího dosaženého vzdělání podle pohlaví také mezi seniory. Činí-li podíl žen z celkového počtu osob 60letých a starších 59,5 %, připadá z tohoto počtu na ženy se základním vzděláním (včetně neukončeného) 50,2 %, se středním odborným vzděláním bez maturity 30,0 % a na vysokoškolsky vzdělané jen 3,2 %. I když muži mezi osobami 60letými a staršími představují pouze dvě pětiny, z tohoto počtu jen u jedné pětiny bylo jako nejvyšší dosažené vzdělání zaznamenáno základní vzdělání (včetně neukončeného), muži vyučení a se středním odborným vzděláním bez maturity tvoří 45,1 % a s úplným středoškolským vzděláním s maturitou pak 21,9 %. Nejmarkantněji je rozdílná úroveň dosaženého vzdělání podle pohlaví mezi seniory zřejmě u zastoupení vysokoškolsky vzdělaných, neboť plných 11,6 % z celkového počtu mužů 60letých a starších dosáhlo akademického vzdělání. Zastoupení osob bez vzdělání je mezi seniory početně nevýznamné.

Tab. 15 Struktura populace seniorů podle pohlaví a nejvyššího ukončeného vzdělání

Nejvyšší ukončené vzdělání	Absolutní počty			
	1991		2001	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
bez vzdělání	2 378	6 322	2 848	8 999
základní (vč. neukončené)	290 825	729 845	153 055	563 186
středoškolské bez maturity	236 501	239 188	343 811	336 692
úplné středoškolské s maturitou	126 533	92 305	166 713	163 000
vysokoškolské	63 597	18 559	88 144	35 503
nezjištěno	11 446	18 986	8 056	13 776
Celkem	731 280	1 105 205	762 627	1 121 156
Nejvyšší ukončené vzdělání	Podíl (v %)			
	1991		2001	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy
bez vzdělání	0,33	0,57	0,37	0,80
základní (vč. neukončené)	39,77	66,04	20,07	50,23
středoškolské bez maturity	32,34	21,64	45,08	30,03
úplné středoškolské s maturitou	17,30	8,35	21,86	14,54
vysokoškolské	8,70	1,68	11,56	3,17
nezjištěno	1,57	1,72	1,06	1,23
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00

Při porovnání s výsledky sčítání lidu 1991 je patrné, že úroveň vzdělanosti obyvatel 60letých a starších žijících na území České republiky se postupně zvyšuje. Jestliže v roce 1991 tvořili senioři – muži se základním vzděláním téměř dvě pětiny (39,8 %) z celkového počtu, o deset let později se jejich počet snížil na polovinu (20,1 %). Obdobný pokles byl zaznamenán i mezi ženami 60letými a staršími. Naopak zastoupení seniorů (mužů i žen), nejen se středním odborným vzděláním bez maturity či úplným středním vzděláním, ale i s vysokoškolským vzděláním se, důsledkem postupného přirozeného nahrazování dřívějších generací, jež zpravidla dosahovaly nižších stupňů vzdělání, generacemi tvořenými vyššími počty absolventů jednotlivých typů škol, zvýšilo.

Každý druhý nepracující důchodce ve věkové skupině 60 až 64letých dosáhl středního odborného vzdělání bez maturity. Více jak jedna pětina nepracujících důchodců v této věkové skupině získala úplné středoškolské vzdělání, 18,9 % nepracujících důchodců uvedlo jako nejvyšší dosažené základní vzdělání a zbývajících 5,8 % vystudovalo vysokou školu. Údaje ze sčítání lidu dokládají plynulé ubývání zastoupení osob vyučených a se středním odborným vzděláním bez maturity a dále s úplným středoškolským vzděláním, ke kterému dochází s rostoucím věkem nepracujících důchodců.

Naopak se zvyšuje zastoupení osob se základním vzděláním, což souvisí s již zmiňovaným postupným růstem úrovně vzdělanosti v naší populaci, resp. s nižším dosahovaným vzděláním u starších generací obyvatel. Velmi zajímavé je zjištění, že zastoupení vysokoškolsky vzdělaných mezi nepracujícími důchodci, které se pohybuje v jednotlivých věkových skupinách zhruba kolem jedné desetiny (vyjma věkové skupiny 60 až 64letých), je relativně stabilní. Nižší zastoupení vysokoškolsky vzdělaných mužů těsně po 60leté věkové hranici pravděpodobně souvisí s tím, že v tomto věku je řada z nich stále ještě ekonomicky aktivní.

Tab. 16 Nepracující důchodci podle věku, pohlaví a nejvyššího ukončeného vzdělání v ČR k 1. 3. 2001

Věková skupina	Nejvyšší ukončené vzdělání						Celkem
	bez vzdělání	základní (vč. nedokončené)	středoškolské bez maturity	středoškolské s maturitou	vysokoškolské	nezjištěné	
Muži							
60-64	640	30 819	86 264	35 025	9 414	915	163 077
65-69	718	33 401	78 931	34 159	14 973	939	163 121
70-74	589	33 953	68 941	31 296	15 806	1 604	152 189
75-79	465	28 307	46 777	24 138	12 599	1 424	113 710
80-84	205	11 019	18 456	8 534	3 715	577	42 506
85+	156	9 127	14 023	4 037	2 212	648	30 203
Ženy							
60-64	1 405	90 469	70 346	49 151	7 653	1 139	220 163
65-69	1 780	114 867	67 220	35 717	7 267	1 432	228 283
70-74	1 916	121 744	81 364	23 948	5 687	2 473	237 132
75-79	1 796	117 569	60 570	21 627	3 880	3 043	208 485
80-84	888	51 801	25 016	9 262	1 209	1 725	89 901
85+	1 083	54 498	17 899	5 689	907	2 403	82 479

V nejnižší sledované věkové skupině nejvíce, a to dvě pětiny nepracujících důchodkyň dosáhlo pouze základního vzdělání, jedna třetina středního odborného vzdělání bez maturity, více než jedna pětina úplného středoškolského vzdělání a jen 3,5 % tvoří vysokoškolsky vzdělané. Mezi nepracujícími důchodkyněmi zastoupení všech sledovaných stupňů vzdělání, vyjma základního, s rostoucím věkem plynule klesá. Obdobně jako u nepracujících důchodců také podíl důchodkyň pouze se základním vzděláním plynule roste (například ve věkové skupině 65 až 69letých již každá druhá nepracující důchodkyně dosáhla pouze základního vzdělání a mezi nepracujícími důchodkyněmi 85letými a staršími tvoří zastoupení tohoto stupně vzdělání plně dvě třetiny).

Ve skupině pracujících důchodců téměř tři pětiny tvoří muži. Z tohoto počtu plná jedna třetina je vyučených a se středním vzděláním bez maturity, 30,4 % tvoří středoškolsky a 29,1 % pak vysokoškolsky vzdělaní. U pouhých 7,1 % bylo jako nejvyšší dosažené vzdělání zaznamenáno základní vzdělání. Je tedy patné, že po 60. roce věku zůstávají ekonomicky aktivní spíše osoby s vyšší kvalifikací věnující se většinou odborně zaměřeným činnostem, naopak u osob fyzicky pracujících, zaměstnávaných méně kvalifikovanou činností je často, právě z důvodu jejich fyzického stavu, preferován odchod do starobního důchodu v zákonem stanoveném věku. V určitých případech však nelze vyloučit, že pracující důchodci vykonávají práci, k níž je třeba nižší než jimi dosažená kvalifikace.

Naopak mezi pracujícími důchodkyněmi je zastoupení osob pouze se základním vzděláním více než trojnásobně vyšší v porovnání se zastoupením stejného stupně vzdělání mezi pracujícími důchodci. Více než jednu čtvrtinu tvoří vyučené a se středním odborným vzděláním bez maturity. Zastoupení pracujících důchodkyň s úplným středoškolským vzděláním koresponduje s podílem pracujících důchodců se stejným stupněm vzdělání, ale podíl vysokoškolaček je zhruba poloviční oproti zastoupení vysokoškolsky vzdělaných mezi pracujícími důchodci.

**Tab. 17 Pracující důchodci podle věku, pohlaví a nejvyššího ukončeného vzdělání v ČR
k 1. 3. 2001**

Věková skupina	Nejvyšší ukončené vzdělání						Celkem
	bez vzdělání	základní (vč. nedokončené)	středoškolské bez maturity	středoškolské s maturitou	vysokoškolské	nezjištěné	
Muži							
60-64	16	2 094	10 283	9 329	6 232	35	27 989
65-69	14	1 722	8 038	7 228	7 998	32	25 032
70-74	10	728	3 142	3 016	4 071	34	11 001
75-79	0	85	287	343	670	5	1 390
80-84	0	16	55	52	117	0	240
85+	0	6	11	4	26	0	47
Ženy							
60-64	38	6 390	7 901	10 903	4 465	52	29 749
65-69	30	3 676	3 766	4 084	2 214	28	13 798
70-74	13	1 226	1 629	1 123	829	22	4 842
75-79	1	143	163	168	105	0	580
80-84	0	12	22	16	12	0	62
85+	0	6	1	4	3	0	14

Se zvyšujícím se věkem klesá mezi pracujícími důchodci zastoupení osob se základním vzděláním, dále se středním vzděláním bez maturity, ale i s úplným středoškolským vzděláním s maturitou, což souvisí s nižším dosahovaným vzděláním u starších generací, svoji roli hraje také přirozené snižování počtu osob žijících ve vyšších věkových skupinách. Pouze podíl osob s vysokoškolským vzděláním s rostoucím věkem plynule stoupá. Lze usuzovat, že se jedná převážně o členy akademických sborů našich vysokých škol, popřípadě o významné odborníky, kterým jejich zdravotní stav dovoluje stále se věnovat pracovní činnosti.